

## El Salvador: Romero érsek meggyilkolása

1980. március 24-én Oscar Arnulfo Romero érsek szívéet gyilkosok lötték keresztül, az országot uraló reakciós oligarchia közvetlen utasítására. Romerót azért ölték meg, mert hangot adott az elnyomottak követeléseinek. A gyilkosok mind a mai napig büntetlenül maradtak, a tömegek azóta is várják az igazságtételt.

„Miközben világos, hogy az Egyházat üldöztetés érte az elmúlt három évben, még fontosabb, hogy tisztában legyünk annak okával [...] Az üldöztetésre azért került sor, mert az Egyház védelmébe vette a szegényeket, közösséget vállalt a szegények sorsával.”

„Az olyan egyház, amely nem szenved üldöztetést, hanem részesül az evilági támogatásban és privilégiumokban – vigyázatok! – az nem Jézus Krisztus valódi egyháza. Az olyan ima, amelyik nem nevezi nevén a bűnt, nem evangéliumi ima. Az olyan ima, amely jóérzéssel tölti el a bűnösöket, és amely által azok megerősítetnek bűnös állapotukban, elárulja az evangéliumi elhivatást.”

„Amikor az Egyház hallja az elnyomottak kiáltását, nem tehet mást, mint hogy megbélyegzi azokat a társadalmi struktúrákat, amelyek létrehozzák és állandósítják a nyomorúságot, amelyből e kiáltás fakad.” (Oscar Arnulfo Romero érsek, 1979. március 11.)

1980. március 24-én, hétfő éjjel Oscar Arnulfo Romerót szíven lötték, miközben gyászmisét mondott egy barátja édesanyjáért. Perceken belül meghalt. 1980. március 23-án, a halála előtti napon közvetlenül az ország katonáihoz szólt heti prédikációjában, így kérlelve őket: „Isten nevében, e szenvedők nevében, akiknek a kiáltása napról napra hangosabban száll a mennyekig, kérlek benneteket, könyörgök nektek, parancsolom nektek: állítsátok meg az elnyomást.”

A merénylet felbőszítette a tömegeket. Az érsek gyászszertartása alatt bomba robbant San Salvador katedrálisa mellett, és a kormánycsapatok tüzet nyitottak az ötvenezeres tömegre, amely eljött leróni végső tiszteletét. Becslések szerint negyvenen haltak meg, és kétszázan sebesültek meg.

A merényletet követő napon előrukkoltak a gyilkosságban való közvetlen kubai részvétel ötletével. De nem is volt kérdés, hogy a kubaiaknak semmi közük az érsek halálához. Mindenki tudta, ki felelős a gyilkosságért. A merénylet a jobboldali reakció műve volt, amely nem sokkal később, 1981-

ben létrehozta az ARENA pártot Roberto D'Aubuisson vezérlete alatt, aki korábban a hírhedt el salvadori halálbrigádok alapítója és vezetője volt, és aki személyesen kezdeményezte Romero meggyilkolását.

Az ENSZ tényfeltáró bizottsága által 1993-ban kibocsátott jelentés egyértelműen fogalmaz:

„A bizonyítékok alapján teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy Roberto D'Aubuisson egykori őrnagy adta ki a parancsot az érsek meggyilkolására, és precíz instrukciókat adott a biztonsági szolgálat tagjainak, hogy halálbrigádként cselekedve szervezzék meg és felügyeljék a merénylet végrehajtását.”

Az érsek a közép-amerikai ország felett vaskézrel uralkodó hadsereg szókimondó és rendkívül népszerű bírálója volt. Romero bátran és nyilvánosan leleplezte a hadsereg által az elkeseredett salvadori polgárháborút megelőző viharos években elkövetett atrocitásokat.

Emlékét tisztelettel őrzik El Salvador és egész Közép-Amerika munkás- és paraszttömegei. A brutális politikai gyilkosság harmincadik évfordulóján (2010. március 23-án) El Salvador népe az utcákra tódult e bátor ember emlékének megünneplésére.

A Monseñor Romero elleni merényletre forradalmi helyzetben került sor, amikor a hatalom karnyújtásnyira volt a munkások és parasztok előtt. Az 1970-es évek a tömeges mobilizáció évei voltak. Sajnálatos módon a kommunista párt (PCS) nem volt képes ellátni a szükséges vezető szerepet. Ahelyett, hogy a tömegek élére állt volna a proletárforradalom programjával, a pártvezetés inkább a „progresszív burzsoázia”, sőt a hadsereg megnyerésével próbálkozott. E politikai zsákutca következtében a forradalmi ifjúságból sokan a gerillaszervezetekhez csatlakoztak.

Ezrek jelentkeztek a baloldali tömegszervezetek (mint a BPR, FAPU, LP-28, UDN y MLN) soraiba – ezeket fegyveres harcot hirdető gerillaszervezetek vezették. A társadalom legforradalmibb szegmensének ez a reakciója teljesen érthető volt. Az ellenforradalmi erőszak már hónapok óta gyötörte az országot. Munkásokat, parasztokat, szakszervezeti tagokat és papokat tartóztattak le, kínoztak meg, öltek meg vagy egyszerűen tüntettek el rendszeresen. Romero maga nem sokkal korábban írt levelet Carter elnöknek, kérve őt, hogy ne küldjön további katonai segítséget az uralmon levő juntának, ameddig az be nem szünteti a gyilkosságokat. Mondani sem kell, hogy kérése süket fülekre talált.

### *A felszabadítás teológiája*

El Salvador nagymértékben függött – és ma is függ – az Egyesült Államoktól. Az Egyesült Államok a salvadori export fő felvevőpiaca, és onnan érkeznek a migráns munkások tömegeinek hazautalásai. A legtöbb

közép-amerikai országhoz hasonlóan Salvador is elmaradott, jórészt agráralapú gazdaság, félféudális földviszonyokkal; a föld túlnyomórészt néhány gazdag földbirtokos (latifundista) kezében van. A nagybirtokosok és tőkésék alkotják az oligarchia reakciós blokkját, amely generációkon keresztül uralta az ország gazdasági és politikai életét.

A kis létszámú és gazdag salvadori oligarchia szervezett állami terror révén tartotta fenn hatalmát. Az 1970-es évtized előrehaladtával fokozódó feszültség és erőszak atmoszférája végül nyílt polgárháborúba torkollott. A társadalmi forrongás szükségképpen megmutatkozott a katolikus egyház alsóbb szintjein, a munkájuk révén a szegényekkel és elnyomottakkal szoros kapcsolatba kerülő papok körében. E forrongásból született meg a mozgalom, amelyet a felszabadítás teológiája néven ismerünk.

Romero pályájának korai szakaszában semmi sem mutatott arra, hogy a szegények ügyének mártíriaként fog meghalni. Konzervatívként és az Opus Dei elnevezésű jobboldali katolikus szervezet támogatójaként indult. De a történelem során mindenféle átalakulásra akad példa. Az emberek képesek a változásra, és változnak is. Nagyon rosszul állna a szénánk, ha nem így lenne.

Camillo Torres, egy katolikus pap, aki fegyvert ragadott és harcban ölték meg, egyszor kijelentette:

„Levettem a papi reverendát, hogy valódi pappá válhassak. Minden katolikusnak kötelessége, hogy forradalmárrá legyen; minden forradalmár kötelessége, hogy véghezvigye a forradalmat. Az a katolikus, aki nem forradalmár, halálos bűnben él.”

1968 és 1978 között több mint 850 papot, apácát és püspököt tartóztattak le, kínoztak meg és öltek meg Latin-Amerikában. A salvadori jezsuita, Rutilio Grande nem sokkal halála előtt azt mondta: „Manapság veszélyes [...] és gyakorlatilag illegális autentikus kereszténynek lenni Latin-Amerikában.” A kulcsszó az „autentikus”.

1968-ban latin-amerikai katolikus püspökök gyűltek össze Medellínben, Kolumbiában. Az „intézményesült bűn”-ről beszéltek, amely Latin-Amerika népeinek többségét sújtja és tartja elnyomás alatt, és felhívást intéztek az egész egyházhoz a szegények támogatására. Eleinte Romero semmiféle közösséget nem érzett velük. Valójában korai pályájának nagy részében politikailag konzervatív volt. Ellenezte a bázisközösségekre alapozott lelkesítő projekteket, mivel túl radikálisaknak érezte őket – ő a status quo megőrzésére törekedett.

1977 februárjában Romerót érsekké nevezte ki a San Salvador-i érsekség; e döntést ellenezte az alsópapság, viszont lelkesen fogadta a jobboldal és az oligarchia, mivel úgy vélték, hogy Romero épp az az ember, akire szükségük van az egyház „kommunistáktól” való megtisztításához. Kifejezetten konzervatív nézetei miatt választották ki erre a posztra. Romeróban bízott a katonai vezetés és az oligarchia is. Romero

nyilvánosan bírálta a felszabadítási teológia követőinek egyre nagyobb visszhangot keltő progresszív állásfoglalásait.

1977-ben az országon agitációs hullám söpört végig. Sztrájkok és demonstrációk követték egymást, a parasztok elfoglalták a földesurak birtokait. Február 28-án, pár nappal Romero beiktatását követően, a választási csalás elleni nagyszabású tiltakozás vérfürdőbe torkollott, miután katonák támadtak a tiltakozókra a főváros főterén. Romero nem reagált az eseményekre.

Majd 1977. március 12-én történt valami, ami megváltoztatta látásmódját. Meggyilkoltak egy radikális szerzetest, Rutilio Grandét, egy fiatal fiúval és egy 72 éves laikkal együtt. A szegényparaszti családból származó Rutilio atya a Medellín-irányzat szilárd támogatója volt. Romero személyesen ismerte és nagyra becsülte őt, így kérdezősködni kezdett, hogy miért nem indul hivatalos vizsgálat halála ügyében. Romero levelet írt az elnöknek, amelyben megejtő naivitással ezt írta:

„Ismerve az Ön irántam tanúsított barátságát, kimagasló képességeit és nemes érzületét, nem kételkedem benne, hogy teljesíteni fogja egy eminensen katolikus nép jogos követeléseit, és megóvja saját presztízsét a bűnrészesség gyanújának az árnyékától is.”

Természetesen nem kapott választ. Ezen a ponton Romero elkezdte újra és újra feltenni azokat a kérdéseket, amelyeket az ő érseki kinevezését támogató vagyonos elit nem akart hallani. Pontosán ugyanezek az emberek álltak – tevőlegesen, vagy hallgatólagos egyetértésükkel – az erőszak mögött, amelynek révén megőrizhették pozíciójukat.

1977. július 1-én Carlos Romero tábornok vette át a kormányfői tisztséget. Korábban a Molina-kormány hadügyminisztereként valószínűleg személyesen felelős volt Rutilio Grande atya meggyilkolásáért. A sztrájk- és földfoglalási hullám folytatódott és erősödött. A mozgalomnak az elnyomás eszközeivel való szétzúzására irányuló kísérletek csak fokozták a tömegek elszántságát. A munkások és parasztok gyakran menekültek templomokba a rendőri üldözések elől. 1978 húsvétján a BPR (az egyik katedrálisvezet) elfoglalta a katedrális. Monseñor Romero arra kérte a hatóságokat, hogy ne avatkozzanak közbe; azzal érvelt, hogy habár ő nem ért egyet a templomfoglalással, a kormány nem hagyott választási lehetőséget a munkásoknak és a parasztoknak.

A pulpitusról Romero hajlíthatatlanul szót emelt a katonák és a halálbrigádok által elkövetett jogtalanságok és az elnyomás ellen. Keményen bírálta a szélsőjobboldalt, és szorgalmazta a falusi közösségek és szegénynegyedek körében végzett lelkesi munkát. „A politikai hatalom a fegyveres erők kezében van” – jelentette ki Romero egyik prédikációjában, egy hónappal a halála előtt. „Lelkiismereti aggályok nélkül élnek ezzel a hatalommal. Csak ahhoz értenek, hogyan nyomják el a népet, és hogyan védelmezzék a salvadori oligarchia érdekeit”.

Romero kiállt azok mellett, akiknek nem volt lehetőségük a hangjukat hallatni. Az ő birtokában volt az egyedüli cenzúrázatlan hang San Salvadorban: egy kis rádióállomás, amelyen keresztül világgá kürtölte az eltűntek neveit. Egy ízben valakit elvittek, és soha senki nem hallott többé felőle; a család megkért egy papot, segítsen őt megtalálni. Az érsek figyelmét is felhívták az ehhez hasonló esetekre, és ő válaszként követelt. Elkezdte rendszeresen ostromolni a hatóságokat, azt tudakolva, hogy miért tartóztatják le az embereket, hol vannak, és mi történik velük.

1979 májusában Romero hét dossziét mutatott be a pápának, amelyek a gyilkosságokról, eltűnésekről, az emberi jogok megsértésének eseteiről szóló jelentéseket és dokumentumokat tartalmazták. Ugyanebben az időben a társadalmon belül a forradalmi forrongás tovább fokozódott, és ez tovább radikalizálta az érseket. 1980 januárjában a munkások, parasztok, diákok különféle szervezetei létrehozták az egyesült Coordinadora Revolucionaria de Masas-t (Tömegek Forradalmi Egyeztető Bizottsága), és demonstrációt hirdettek január 22-re, az 1932-es forradalmi felkelés évfordulójára. Ez volt a kis ország történelmének valaha volt legnagyobb tüntetése, mintegy 300 ezer résztvevővel. A tüntetésre kemény elnyomás volt a válasz. Általános sztrájkok sora következett.

Romero keményen elítélte az elnyomást, sőt a tömegeknek az „erőszakos felkeléshez való legitim jogáról” beszélt. Egy február 2-án adott interjúban ezt mondta:

„A keresztények nem félnek a harctól, tudják, hogyan kell harcolni, de előnyben részesítik a béke nyelvét. Ám ha egy diktatúra komolyan aláássa az emberi jogokat és a nemzet általános jólétét, amikor mindez elviselhetetlenné válik, és a párbeszéd minden csatornáját lezárják [...] amikor ez történik, akkor az Egyház az erőszakos felkelés legitim jogáról beszél. Nem az Egyház feladata a felkelés időpontjának kitűzése, vagy annak pontos meghatározása, hogy mikor zárult be a párbeszéd összes csatornája. De figyelmeztetem az oligarchiát: tárjátok ki kezeteiket, adjátok oda gyűrűiteket, mielőtt elérkezne az idő, amikor a kezeteiket fogják lecsapni.”

A salvadori gazdasági és politikai helyzetről adott elemzése is élesebbé, tisztábbá, következőképpen forradalmibbá vált. Érdemes hosszabban idézni egy interjúból, amit a *Prensa Latin*ának adott február 15-én:

„Minden nyomorúságunk okozója az oligarchia, családok kis, szorosán összetartó csoportja, amelyet nem érdekel, ha a nép éhezik, hanem épp ellenkezőleg, az éhségre támaszkodva jutnak hozzá a bőségesen rendelkezésre álló olcsó munkaerőhöz, amelynek segítségével learatják és exportálják a termést. Az iparvállalatok, hazaiak és külföldiek egyaránt, éhbérekre alapozzák a világgpiaci versenyben

való részvételüket, és ez megmagyarázza, miért állnak ellen oly makacsul bármilyen reformnak, illetőleg a nép életfeltételeinek javítására törekedő szakszervezeteknek. Ez az oligarchia nem engedheti meg a munkásoknak és parasztoknak, hogy szakszervezetekbe szerveződjenek, mert ezt gazdasági érdekeik elleni fenyegetésnek tekintik. E néhány családnak elnyomáshoz kell folyamodnia ahhoz, hogy fenntartsa és növelje profitját, még akkor is, ha ennek a dolgozó osztályok növekvő nyomora az ára.”

„Ám a vagyon és a tulajdon koncentrációja egyben a társadalmi, gazdasági és politikai hatalom autoriter jellegét is maga után vonja – enélkül nem volna lehetséges fenntartani privilégiumaikat – ami sérelmes az emberi méltóságra nézve. Országunkban ez az erőszakos elnyomás gyökere, és végső soron társadalmi, politikai és gazdasági alulfejlettségünk legfőbb oka.”

„A fegyveres erők feladata az oligarchia érdekeinek biztosítása és a politikai és gazdasági szerkezet védelme, a nemzetbiztonsági érdekre való hivatkozás örve alatt. Mindazokat, akik nem értenek egyet az állammal, kikiáltják a nemzet ellenségeinek, és a nemzetbiztonságot használják kibúvóként a legaljasabb bűnök igazolására. Mindezt az oligarchia érdekeinek védelmében teszik, egy mindenható oligarchia védelmében, amely teljességgel megveti a népet és a nép jogait.”

Ez már túl sok volt. A jobboldali politikusokat és az általuk képviselt oligarchiát felbőszítette az ügyeikbe való állandó beleavatkozás, amely annál inkább dühítő volt, hogy olyasvalakitől jött, akiben korábban megbíztak. Most úgy tekintettek rá, mint árulóra és veszélyes felforgatóra. El kellett hallgattatniuk ezt az idegesítő hangot, és így is tettek.

### *Büntetlen gyilkosok*

Romero gyilkosait sohasem fogták el és büntették meg. De ez csak egy eset. Volt még több tízezer egyéb jól dokumentált ügy is. A hadsereg, a biztonsági erők és a hozzájuk kapcsolódó halálbrigádok több mint egy évtizeden keresztül követték el mézszárlásokat – néha egy-egy alkalommal több száz áldozattal. A Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front (FMLN) gerilla-haderejével való fegyveres konfliktus éveiben a salvadori biztonsági erők és a paramilitáris halálbrigádok mindvégig tömegesen követték el gyilkosságokat, tömegmészárlásokat, kínzásokat, „tüntettek el” embereket.

A háborúban 75 ezren haltak meg, és további 7 ezren „eltűntek”, közben becslések szerint egymillió salvadori keresett más országban

menedéket az erőszak elől. A hadsereg és a halálbrigádok által meggyilkoltak között volt tizennyolc katolikus pap és öt apáca – ez utóbbiak közül négyen amerikaiak voltak.

Az ENSZ égisze alatt létrejött „Tényfeltáró Bizottság” által összeállított jelentés alapos vizsgálatra és számtalan tanúvallomásra támaszkodva részletesen beszámolt az emberi jogok 1980 és 1991 júliusa között történt legkirívóbb megsértéseinek némelyikéről. A dokumentum figyelemreméltó olvasmány, számos tényt hoz napvilágra azokról a rettenetes atrocitásokról, amelyeket a salvadori oligarchia elkövetett. A jelentésben szerepelnek például a következők:

„1. Jezsuita szerzetesek: A Bizottság megállapította, hogy 1989 novemberében a salvadori hadsereg felső vezetésének egyes tagjai rendelték el a jezsuiták meggyilkolását. A katonai akadémia tisztjei szervezték meg a gyilkosságokat. Az Atlacatl zászlóalj tagjai gyilkolták meg a hat papot, a házvezetőnőt és annak kislányát; ezt követően hamis bizonyítékokat helyeztek el a tetthelyen, hogy a lázadó FMLN-re tereljék a gyanút.”

„2. El Mozote: A Bizottság megállapítja, hogy 1980-ban a hadsereg több mint 200 embert ölt meg El Mozotében, köztük nőket és gyermekeket. A Bizottság megemlíti az Atlacatl zászlóalj korábbi parancsnokát, Domingo Monterrosa Barrios ezredest, és Natividad de Jesus Caceres Cabrera ezredest, aki a megszárlás idején őrnagyi rangban volt. A Bizottság továbbá megemlíti a legfelsőbb bíróság elnökét, Mauricio Gutierrez Castrót aki illetéktelenül beavatkozott a megszárlás kivizsgálásához kapcsolódó büntetőjogi eljárásba.”

„3. Oscar Arnulfo Romero érsek: A Bizottság megállapítja, hogy Roberto D'Aubuisson őrnagy rendelte el az érsek elleni merényletet, és Eduardo Avila százados, Alvaro Saravia egykori százados valamint Fernando Sagrera játszottak aktív szerepet a gyilkosság végrehajtásában. A Bizottság megállapítja továbbá, hogy El Salvador legfelsőbb bírósága aktívan közreműködött Saravia százados Egyesült Államokból való kiadatásának akadályozásában.”

A „kiegyensúlyozottság” érdekében a dokumentum azzal folytatja, hogy az FMLN gerilláit is elmarasztalja erőszakos cselekedetekért:

„4. Az FMLN polgármesterek elleni merényletei: A Bizottság megállapítja, hogy az FMLN általános parancsnoksága jóváhagyta civil polgármesterek meggyilkolását, és hogy az FMLN Népi Forradalmi Hadserege (ERP) volt a felelős legalább tizenegy polgármester meggyilkolásáért. A Bizottság megemlíti Joaquin Villalobos, Ana Guadalupe Martinez, Mercedes del Carmen Letona, Jorge Melendez,

és Marisol Galindo ERP-parancsnokokat a kivégzések ügyében viselt felelősségükért.”

Általánosságban a Bizottság megállapította, hogy az FMLN „súlyos” erőszakcselekményekért felelős. A Bizottság felszólította az FMLN-t, hogy örök időkre vesse el az erőszak alkalmazását politikai céljainak megvalósításában. A dokumentum azonban azt is leszögezi, hogy „a Bizottság által vizsgált jogtalanságok túlnyomó többségét a fegyveres erők, vagy azok egyes csoportjai követték el”.

Ha pedig ez a helyzet (e felől ne legyen kétségünk), hogyan lehet párhuzamot vonni a felkelők által elkövetett viszonylag kisszámú jogsértés és az állam által elkövetett gyilkosságok és más bűntettek tömege között?

### *Az amerikai imperializmus szerepe*

A dokumentum így folytatódik:

„A Bizottság aggasztónak találja, hogy a Miami-ban élő salvadori emigránsok segítették a halálosztagok tevékenységének igazgatását 1980 és 1983 között, szemlátomást anélkül, hogy az Egyesült Államok kormánya érdemben foglalkozott volna e jelenséggel. Az amerikai felségterületnek terrorista cselekmények támogatására való ilyesféle felhasználását ki kell vizsgálni, és soha többé nem lenne szabad újra megengedni.”

Mindenki tudja, hogy az Egyesült Államok mindvégig aktívan és agreszívan beavatkozott Közép-Amerika ügyeibe a szóban forgó időszakban. Nicaraguában a sandinista forradalmi mozgalom megdöntötte Anastasio Somoza elnyomó rezsimjét, akinek a családja az 1930-as évek óta uralta az országot. Washington azonnal nekikezdett a managua-i forradalmi kormány aláásásának, nagyszabású katonai, gazdasági és diplomáciai hadműveleteket indított e cél érdekében.

Az 1980-as évtized folyamán az amerikai imperializmus folyamatosan véres háborút folytatott Nicaragua és El Salvador népe ellen, Reagan „kommunizmus” elleni globális háborújának részeként. Sokmilliárd dollárt költöttek e piszkos háborúra, amelyben mindennapos volt a terrorizmus, a politikai gyilkosságok, a kínzás, emberrablás és eltűnések. Romero leleplezte az amerikai kormányt, amely dollár-milliárdokra rúgó katonai segílyt nyújtott a salvadori kormánynak a polgárháború alatt, valamint katonai kiképzést nyújtott az ország fegyveres erőinek. D’Aubuisson elnök, a salvadori halálbrigádok hírhedt megalapítója, a School of the Americas, a felkelések leverésére specializálódott amerikai katonai főiskola végzett hallgatója volt.



Az érsek négy héttel halála előtt levelet küldött Jimmy Carter amerikai elnöknek, amelyben ezt írta: „Őn azt mondja, hogy ön keresztény. Ha ön valóban keresztény, kérem ne nyújtson több katonai segílyt az itteni hadseregnek, mert csak a népem gyilkolására fogja használni azt.” A levélre sohasem érkezett válasz.

Nincs itt semmi újdonság vagy meglepetés. Az amerikai imperializmus El Salvadort, Közép- és Dél-Amerika egészét saját hátsóudvarának tekinti, saját magát pedig e fontos ingatlan tulajdonosának. És mint bármelyik felelős tulajdonos, az USA is házörző kutyát tart, hogy az éjjel-nappal szemmel tartsa a birtokot. Az őrkutyának vadnak kell lennie, és a harapástól sem szabad visszariadnia. Esetünkben az őrkutya neve: salvadori oligarchia, amely fenntartja a nagy elnyomó apparátust, a hadsereget, a rendőrséget, a titkosszolgálatokat, a börtönöröket, a kínvallatókat és a bérgyilkosokat.

Ezek az emberek ezer szállal kötődnek a CIA-hez és az amerikai imperializmushoz. Az öléshez és a kínzáshoz szükséges kiképzést a Miamihoz hasonló helyeken kapják. Azt kérték, hogy ez ne így legyen, ugyanolyan, mintha arra kérték a kerttulajdonost, hogy eressze szélnek a házörző kutyát. A tulajdonos ironikus mosollyal így fog válaszolni: „Majd akkor megszabadulok a házörző kutyámtól, ha ön garantálni tudja, hogy a környéken nincs egy betörő sem!”

A jelentés szerzői iskolamester módjára rosszállóan csóválják a fejüket, Udvarián megkéri Washington, hogy máskor ne tegyen ilyet. De az amerikai imperialistákat nem hatják meg az ilyen intelmek. Nekik komoly érdekeket kell megvédeniük, és komoly eszközökkel meg is védik azokat. Irak és Afganisztán népei még most is behatóan ismerkednek ezekkel az eszközökkel.

A terror a háború eszköze. A terror bármely háborúnak szükségszerű velejárója, mivel a háború egyedüli célja, hogy a harcoló fél képessé váljon akaratának alávetni az ellenséget. Ahol az ellenség hadereje sokkal nagyobb létszámú, a terror még inkább szükségszerű lesz. Ez volt a helyzet El Salvadorban, ahol egy apró és parazita oligarchiát elégedetlen munkások és parasztok tengere vett körül. Ez a helyzet Irakban és Afganisztánban, ahol a megszálló erők létszáma eltörpül az őket körülvevő ellenséges lakosságéhoz képest.

Az imperialisták terrorista módszereket használnak az elfoglalt országokban a tömegek ellen. A szóban forgó országok tömegei terrorista módszereket alkalmaznak, hogy megvédjék magukat, és kiűzzék a külső ellenséget. Az ellenállás által alkalmazott terrorizmus nyers, rudimentális, és gyakran sikertelen. Az imperialisták által használt terrorizmus rendkívül kifinomult, óriási pénzek állnak mögötte, a tudomány és a technika legfrissebb eszközeit használja fel. Az utóbbi mindig sokkal több embert öl meg, mint az előbbi.

A tízparancsolat közli velünk, hogy ne öljünk. De az egész világtörténelem azt mutatja, hogy a kormányok sohasé törődtek a tízparancsolattal.

És erősen kétséges, hogy bármiféle figyelmet szentelnének a jelentésben foglalt leckézetésnek.

### Megbékélés?

„A Bizottság megállapítja, hogy a halálbrigádok, amelyeket gyakran a hadsereg működtetett és amelyeket nagyhatalmú üzlemberek, földbirtokosok és némely vezető politikusok támogattak, hosszú időn át tevékenykedtek El Salvadorban, és továbbra is potenciális fenyegetést jelentenek. A Bizottság a halálbrigádok több mint 800 áldozatáról kapott tanúvallomást. Ez olyannyira komoly probléma, hogy a Bizottság a halálbrigádok speciális vizsgálatát indítványozza annak érdekében, hogy feltárja működésüket, majd pedig véget vessen annak. A Bizottságot különösképpen aggasztják a fennálló szoros kapcsolatok a hadsereg, a bérgyilkosok, a salvadori üzleti közösségen és némely vagyonos családokon belül található extrémisták között, akik az ölés eszközeit használták a viták lezárására.”

Elérkeztünk a leglényegesebb ponthoz. Miután megállapítottuk, hogy az állam által saját népe ellen a (hivatalos és „nemhivatalos”) fegyveres erő által hatalmas számban elkövetett gyilkosságok és más jogtalanságok valószínűleg megtörténtek, felmerül a kérdés: mi a teendő mindezzel kapcsolatban? Ez korántsem másodlagos kérdés, mivel ha most nem történnek megfelelő lépések a vétkesek azonosítására, letartóztatására és megbüntetésére, akkor semmi sem biztosítja, hogy ugyanezeket a bűnöket nem fogják újra elkövetni a jövőben. Az államot alaposan meg kell tisztítani azoktól, akik közvetlenül vagy közvetetten részt vettek a nép ellen elkövetett bűnök elkövetésében. Mit javasol mármint a Bizottság?

Ezen a ponton a dokumentum mélyrepülésbe kezd. Arra számítani lehetett, hogy egy ENSZ-dokumentumban egyetlen atomnyi osztályelemzés sem lesz, és hogy a salvadori polgárháborút képmutató moralizáló nézőpontból mutatja be. Elítéli az erőszakot általában, és nem fírad azzal, hogy elemezze az erőszak konkrét tartalmát. Sajnálkozik amiatt, hogy „erőszak dúlt”, de soha nem mondja meg, miért volt erőszak, ki volt az agresszor és az áldozat. Más szavakkal: egyformán kezeli az agresszort és az áldozatot.

Ha egy férfi megtámad és megkísérel megerőszkolni egy nőt az utcán, aki ellenáll élete védelmében, elítélhetjük-e mindkettőt, mintha az erőszaktevő és az önmagát védeni kénytelen áldozat által alkalmazott erőszak egy és ugyanazon dolog lenne? Egyetlen értelmes ember se mondaná ezt. De pontosan ezt próbálja állítani az ENSZ-dokumentum. Például:

„A Bizottság reméli, hogy a mindkét oldalon igazságtalan háború hamvaiból egy igazságosabb El Salvador fog újjászülni.” Ez pontosan az a

fajta képmutatás, amely arra szolgál, hogy lefegyverezze a szegényeket és elnyomottakat elnyomóikkal szemben. „Mindkét oldalon igazságtalan!” Mintha az elnyomott rabszolga által a rabszolgatartó korbácsa elleni önvédelem során alkalmazott erőszak egy lapon említhető lenne a rabszolga-tulajdonos által alkalmazott erőszakkal!

„A megbocsátás is nélkülözhetetlen”, tudatja velünk az ENSZ-dokumentum. Majd pedig rögtön ellentmond önmagának, és azt állítja: „A jogsértéseket és az emberek százezreire mért szenvedést nem fogják és nem is szabad elfelejteni.”

### *Számíthatunk-e igazságtételre?*

Mindez bárki számára világos, és senkit sem lep meg. De amint mondtuk, a felmerülő kérdés az, hogy: mi a teendő?

„A Bizottság úgy érzi, hogy az igazságosság az emberi jogok megsértőinek megbüntetését követeli. De a Bizottság nem azért állt fel, hogy a büntetéseket specifikálja; és elismeri, hogy a jelenlegi salvadori igazságszolgáltatási rendszer nem alkalmas a büntetések igazságos mérlegelésére és végrehajtására. Ezért a Bizottság úgy véli, hogy addig nem ajánlhatja, hogy a jelentésében megnevezett személyek ellen büntetőeljárás induljon, ameddig a jogi és igazságszolgáltatási rendszer reformja meg nem valósul.”

Természetesen helyeseljük a jogi és igazságszolgáltatási rendszer minden olyan reformját, amely azt demokratikusabbá, a népesség szükségleteire és követeléseire nyitottabbá teszi. Ám El Salvador esetében ez majdnem a teljes bírói testület kihajtását jelentené, valamint számos bíró bíróság elé állítását, háborús bűntettekben való bűnrészesség miatt! Egy ilyen igazságügyi reformnak sok implikációja van, és csak az egész társadalom forradalmi rekonstrukciója részeként vihető véghez.

A Bizottság jelentése megjegyezte, hogy a Romero-ügyet illetően a salvadori kormány megszegett számos, a korrekt igazságügyi eljárással kapcsolatos egyezményt. A jelentés javasolja továbbá,

„hogy az állam gyorsan vigyen végig egy teljes, pártatlan és hatékony igazságügyi vizsgálatot az összes elkövető – mind a közvetlen elkövetők, mind a megállapított jogsértések kitervelői – azonosítása, bíróság elé állítása és megbüntetése érdekében, a meghirdetett amnesztiától függetlenül”.

Minden munkás és paraszt tudja, hogy a bírói testület a burzsoá állam része, hogy tagjai a gazdagok és hatalmasok soraiból kerülnek ki, hogy a „pártatlanság” képmutató álcája ellenére a legkevésbé sem pártatlan,

és végső soron mindig a gazdag kisebbség érdekeit fogja védeni a szegény többséggel szemben. Még a legfejlettebb és legdemokratikusabb országokban is ez a helyzet, El Salvadorban pedig a szituáció még sokkal egyértelműbb.

A Bizottság továbbá úgy határozott, hogy „az állam nem teheti döntő kritériummá a szükséges előírásoknak a hazai jogban való meglétét, csak hogy elkerülhesse a jogsértések kivizsgálását, a felelős személyek elleni büntetőeljárás megindítását, a büntetlenséggel szembeni fellépést”. Pedig éppen ez az, amit a salvadori állam tett. Pontosán ugyanabban az évben, amikor a jelentés is megjelent, a törvényhozás amnesztiatörvényt hozott. Az e mögött meghúzódó erő az ARENA volt, vagyis épp az a párt, amely a hadsereg és a halálbrigádok által elkövetett összes atrocitást ösztönözte.

Az uralkodó osztály alkalmanként tesz majd egy-egy gesztust az „igazságtétel” irányába, annak érdekében, hogy fenntartsák a nép számára az illúziót, hogy az állam pártatlan, és hogy végül az igazság mindig diadalmaskodik. Az uralkodó osztály akár még be is áldozhat egyes személyeket, akik jól szolgálták a múltban, de akikkel szemben már elvesztették az érdekelttségüket. Ilyen volt Alvaro Saravia, a légierő egykori századosa, akit bűnösnek találtak Romero meggyilkolásának kitervelésében, más, egykori katonatisztekkel együttműködésben.

Saravia az Egyesült Államokba emigrált, amikor megkezdtek a vizsgálatot a merényletben játszott szerepét illetően. 1987-ben az amerikai hatóságok letartóztatták, miután a salvadori ügyészség kérte kiadatását. De a salvadori kormány és igazságügyi rendszer gyorsan megmozdult, és visszavonatta a kiadási kérelmet arra az ürügyre hivatkozva, hogy „nincs elégséges bizonyíték” a vádemeléshez, így 1988-ban Saraviát szabadlábra helyezték.

Romero érsek gyászoló családtagjai – két fivére, mára mindketten a hetvenes éveikben járnak – végül az amerikai bírósághoz fordultak, polgári keresetet nyújtottak be Saravia ellen. Kalifornia államban a külföldiek kártérítési igényével kapcsolatos törvény, illetőleg a kínzás áldozatainak védelméről szóló törvény lehetővé teszi, hogy az Egyesült Államokban felelősségre vonjanak külföldi állampolgárokat, külföldön elkövetett bűneikért. Saraviát 10 millió dollár kártérítés kifizetésére kötelezte Kalifornia állam szövetségi bírósága. Saravia nem jelent meg, *in absentia* ítélték el. Habár pontos tartózkodási helye nem ismert, feltehetően még mindig valahol az Egyesült Államokban él.

2009. március 15-én El Salvador népe történelmi győzelmet aratott. Mauricio Funes, a Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (FMLN) jelöltjének megválasztásával első ízben alakult baloldali kormány. Funes kijelentette, hogy a szegények és a kirekesztettek javát szem előtt tartva fog kormányozni. Ez szép és jó, de a szavakat majd tettekre kell váltani.

El Salvador népe el van szánva arra, hogy kiderítse az igazságot, hogy véget vessen a büntetlenség állapotának és a bűnök elleplezésének,

hogy igazságot szolgáltatson. A salvadori kormány a Romero-gyilkosság összes kitervelőjének és felbujtójának „azonosítására, eljárás alá vonására és megbüntetésére” irányuló teljes kivizsgálásba kezdett. Ez jó irányba tett lépés, de távolról sem elégséges. Szükség van az 1993-as botrányos amnesztiatörvény érvénytelenítésére is, amely gyakorlatilag blokkol minden vizsgálatot a polgárháború során elkövetett bűntetteket illetően.

Romero érsek meggyilkolása az egész nép elleni bűntett volt. Tökéletesen példázza az uralkodó osztály brutalitását és a törvénnyel szembeni teljes közönyét – ennek semmiféle jogszabály nem szabad, hogy védelmet nyújtson. Az ARENA-vezette kormány éveken keresztül az amnesztiatörvény mögé bújt, hogy elkerülje az ügy újrainyitását. A törvény érvénytelenítése abszolúte szükséges ahhoz, hogy a nép igazságtételre irányuló kívánsága valósággá váljék.

Manapság divatossá vált a „párbeszéd, tolerancia és megbékélés” szükségességéről beszélni. „Nemzeti megbékélést” és „a salvadori családok újraegyesítését” emlegetik. Az igazságtétel ellenzői sosincsnek híján az érveknek. „A múltbéli régi sebek megnyitása nem szolgálná a jövőbe tekintő ország érdekeit.” „A régi sebek megnyitása senkinek se jó. Széthúzást okoz.” És így tovább, és így tovább.

De mindez csak üres beszéd és képmutatás. A gazdag és a szegény nem alkot egyetlen „családot”. Az elnyomók és az elnyomottak, a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak, a gyilkosok és meggyilkoltak között nem lehetséges a megbékélés. „Demokratikus folyamat”-ról beszélnek, de miféle demokrácia az, ahol az elnyomó és korrump oligarchia kezében marad az irányítás? Miféle igazságról beszélnek, amikor három évtizeddel később a gyilkosok és kínvallatók szabadon járhatnak San Salvador utcáin és áldozataik arcába nevelhetnek?

Az ENSZ-jelentés szerint

„Nemzeti emlékművet kellene emelni, amelyen a háború összes áldozatának neve szerepel. Új nemzeti ünnepnapot kellene létrehozni, amelynek célja a holtakra való megemlékezés és a megbékélés megünneplése lenne. Szorgalmazzuk a jelen dokumentum országos szinten, nyilvános fórumon való megvitatását és elemzését El Salvadorban.”

Ez mind nagyon szép, de ez csak a probléma megkerülése, nem pedig a probléma gyökerének a megragadása.

Nagyon könnyű elővenni egy komoly problémát, hangosan a „megoldásról” beszélni, majd pedig e megoldást merő bohózzattá redukálni azzal, hogy a komoly cselekvést szimbolikus aktusokkal helyettesítjük. Jelen esetben pontosan ezzel van dolgunk. 2010-ben számos hivatalos vallási és kulturális rendezvényre kerül sor a meggyilkolt érsekre való megemlékezés jegyében. 2005-ben, a merénylet huszonötödik évfordulóján örökláng meggyújtásának lehettünk tanúi a katedrális előtt. Az idén

a nemzeti kongresszus úgy döntött – az ARENA és a PCN<sup>1</sup> ellenzése mellett – hogy március 24-ét „Monseñor Romero Nappá” nyilvánítják.

Túl az „öröklágon” és a „kulturális és vallási rendezvényeken”, fel kell tenni a kérdést: milyen konkrét lépéseket tesznek annak érdekében, hogy a gyilkosokat bíróság elé állítsák? Milyen konkrét lépéseket tesznek a hadsereg és a rendőrség fasisztáktól, kínvallatóktól, gyilkosoktól való megtisztítása érdekében? Amíg ezekre a kérdésekre nincs válasz, addig nem bízhatunk abban, hogy a múlt eseményei nem ismétlődnek meg a jövőben. El Salvador népe számára ez a legkevésbé se mellékes kérdés.

Az FMLN-kormány megválasztása jelentős előrelépés. De nem elég megnyerni egy választást. A nép azért választotta meg a kormányt, hogy alapvető társadalmi változást hozzon. Egy ilyen változást lehetetlen véghezvinni, amíg a politikai és gazdasági hatalom legfőbb emeltyűi a reakciós oligarchia kezében maradnak.

A múltban a sztálinisták a „két fejlődési szakasz” katasztrofális elméletét védelmezték. Vagyis hogy El Salvador munkásságának és paraszt-ságának még nem szabad átvennie a hatalmat, hanem a „progresszív” burzsoáziát kell támogatniuk, és a harcot a demokratikus követelésekre kell korlátozniuk. Ez az érvelés elejétől végéig hamis. El Salvadorban nem létezik progresszív burzsoázia – a földesurak és a tőkés reakciós blokkba tömörülnek, és minden változásnak útját állják.

Am abban egyetértünk, hogy El Salvadorban szükség van a demokratikus követelésekre, kezdve azzal a legelemibb elvárással, hogy tartóztassák le és büntessék meg mindazokat, akik a nép elleni atrocitásokért felelősek, továbbá tisztítsák meg a hadsereget, a rendőrséget és az igazságügyi gépezetet a fasisztáktól.

Ezeket az igazságos és szükséges követeléseket támogatni fogja a munkások és parasztok túlnyomó többsége, míg az oligarchia, amely hatalma elleni támadásként fog tekinteni e követelésekre, foggal-körömmel ellenáll majd. Ez komoly küzdelem lesz. A reakciósoké az állam feletti ellenőrzés. De a munkásosztály és a parasztság teszi ki a társadalom túlnyomó többségét. Amint sikerül megszervezniük és mozgósítaniuk magukat, nincs erő, amely megállítaná őket.

A patthelyzetből csak egy forradalmi szocialista program adhat kiutat. A szocializmusért folyó harc nem egyetlen ütközet, hanem sok, különböző frontokon zajló küzdelemből tevődik össze. Csak a legkülönbözőbb követelések mentén napról-napra, párhuzamosan folyó harc – beleértve a demokratikus elvek legmesszemenőbb érvényesüléséért folytatott küzdelmet – révén szerezhetik meg a tömegek az erőt és az önbizalmat ahhoz, hogy továbblépjenek a legdöntőbb ütközet: a politikai hatalom meghódítása felé.

<sup>1</sup> PCN - Partido de Conciliación Nacional: jobboldali párt, az ARENA 1981-es megalapítása előtt a legfőbb jobboldali párt volt El Salvadorban. (A ford.)

El Salvador munkássága és parasztsága már megnyert egy fontos csatát a választási fronton. Most biztosítaniuk kell, hogy ez az első győzelem elvezessen a reakciós oligarchia elleni döntő csapáshoz. A demokráciáért való küzdelem, ha kellően konzisztens, csakis az oligarchia hatalmának megtöréséhez vezethet. Másképp fogalmazva: a földesurak, bankárok és a tőkések kisajátításához, illetve a hatalomnak a munkásosztály általi kézbeviteléhez. Ez az első lépést jelentené a szocializmus győzelme felé El Salvadorban és egész Latin-Amerikában, egyben döntő fontosságú lépés lenne a világszocializmus diadala irányába.

(Eredeti megjelenés: In Defense of Marxism, 2010. március 25., <http://www.marxist.com/el-salvadorassassination-of-archbishop-romero.htm>)

(Fordította: Matheika Zoltán)



„Ambulancia zapatista, dedicada a...” Zapatista mentő, Davida Dax Cesare és Carlo Giulianinak, a Ya Basta! felajánlása Olaszországból, Oventic, Chiapas